

Värdegrundsprogram och undervisning – ett uttalande från Lärarnas yrkesetiska råd

Rådet utgår ifrån yrkesetiken för att ge en rekommendation i frågan om lärares användning av värdegrundsprogram

Under 2011 fördes en debatt i media angående de så kallade värdegrundsprogrammen och ”ämnet” livskunskap, bland annat utifrån materialet SET. I samband med denna debatt kontaktades Lärarnas yrkesetiska råd av lärare och föräldrar som efterfrågade rådets åsikter om det som sagts. Det har även framförts åsikter i Skolverkets rapport ”På tal om mobbning - och det som görs” (2009), om att programmen riskerar att nedmontera lärarnas professionalitet. Med anledning av detta har lärarnas yrkesetiska råd uttalat sig i frågan.

Enligt läro- och kursplaner förutsätts alla lärare inkludera frågor om normer och värden i den ordinarie ämnesundervisningen och eller verksamheten. Det finns inga krav i dessa styrdokument på att lägga regelbunden, separat undervisning kring värdegrundsfrågor utanför de ordinarie ämnen. Idag görs ändå detta på många skolor som ett vid-sidan-om-liggande inslag i elevernas utbildning. Ofta följer undervisningen så kallade värdegrundsprogram. Det är ett relativt nytt sätt att arbeta på och det är sådan ”extra” undervisning som detta uttalande avser.

Genom yrkesetiken förbinder sig lärare att i sin yrkesutövning ta ansvar för elevernas kunskapsutveckling, stödja deras personliga utveckling och skapa goda betingelser för varje elevs lärande, utveckling och förmåga att utveckla kritiskt tänkande. Att skapa goda betingelser för varje elevs lärande innebär exempelvis att skapa helheter i utbildningen, att planera den efter gruppens och elevernas kunskapsutveckling och att inkludera vad som är aktuellt för dagen. Undervisningen ska också planeras i samråd med eleverna. Detta är centrala inslag i lärares professionella arbete som bland annat kräver ämneskunskaper, didaktiska färdigheter och träning och som motiverar en lång lärarutbildning. Det finns därför en motsättning mellan ett professionellt utfört lärararbete och en undervisning som med liten anpassning följer en detaljerad manual.

Enligt yrkesetiken förbinder sig lärare också att bedriva och utveckla sitt arbete utifrån såväl vetenskap som beprövad pedagogisk erfarenhet. Skolverket (På tal om mobbning - och det som görs, 2009) konstaterar att programmets effekter är svårbedömda. Det är i alla sammanhang av vikt att lärare i sin professionella roll överväger en rad olika aspekter grundade i såväl vetenskap som beprövad erfarenhet inför ett införande av en ny modell, nya metoder eller som i detta fall, färdigformulerade program. Det finns lärare som har goda erfarenheter av programmen och som uppskattar dem men rådet konstaterar samtidigt med hänvisning till Skolverkets utredning, att det inte tycks finnas säker vetenskaplig grund för att påstå att programmen ger avsedda effekter

I yrkesetiken uttalas också att lärare ska ta ansvar inte bara för att eleverna lär, utan också för vad de lär. En professionell lärare behöver kunna utvärdera elevernas kunskapsutveckling och ta ansvar för vad eleverna faktiskt lär. Om eleverna inte lär sig det som var avsett eller annat än det som var avsett, måste detta upptäckas och undervisningen anpassas till den nya situationen. I

vilken utsträckning lärare i sin utbildning har byggt upp en kompetens för att kunna bedöma effekterna av färdigformulerade program som bygger på gruppdynamiska övningar, värderingsövningar och/eller rollspel som syftar till personlig utveckling är säkert varierande. Det yrkesetiska rådet ser här en risk för att programmen används utan att lärare kan ta fullt professionellt ansvar för vad eleverna lär.

I debatten har även framkommit exempel på där elever upplever att de på olika sätt farit illa då läraren inte på ett professionellt sätt kunnat hantera känsliga situationer som uppstått eller att läraren till och med haft direkta frågor och inslag i sin lektionsplanering som har upplevts integritetskränkande av elever. Lärares yrkesetik anger att läraren förbinder sig att alltid bemöta eleverna med respekt för deras person och integritet samt skydda varje individ mot skada, kränkning och trakasserier – samt även att respektera såväl kollegers som andra yrkesgruppers kompetens, skyldigheter och ansvar i skolvardagen.

Lärarnas yrkesetiska råd ger följande rekommendationer

Rådet anser att lärare har och ska ha mycket stor frihet att utforma undervisningen inom de ramar som är givna. Det finns lärare som bedömer att de har kompetens och erfarenhet för att använda hela eller delar av värdegrundsprogram och som analyserat vilka konsekvenser programmen medför.

Det kan dock också finnas en risk för att det finns lärare som undervisar utanför sitt kompetensområde och där dessa analyser inte genomförts varken före eller under programmets tillämpning. Rådet uppmanar därför alla lärare som använder programmen att reflektera över de resonemang som förts ovan samt att ta del av de utvärderingar och uppföljningar som gjorts och görs i relation till olika värdegrundsprogram.

Om det finns lärare som med grund i vetenskaplig kunskap och beprövad erfarenhet upplever att de måste sänka sina krav på en professionellt utförd undervisning bör de reagera. Detta kan i vissa fall innebära att de omprövar sin användning av hela eller delar av programmen.